

Konkurencija i snažan oporavak nakon Kovida-19

Izveštaj za Evropu i Centralnu Aziju
Kancelarija glavnog ekonomiste
Jesen 2021

SVETSKA BANKA EKONOMSKI IZVEŠTAJ ZA REGION ECA JESEN 2021

Konkurencija i snažan oporavak nakon Kovid-19

Kancelarija glavnog ekonomiste

Rezime

Iako su prošle skoro dve godine otkako je kovid-19 po prvi put zahvatio svet, pandemija ne jenjava i nastavlja da utiče na kretanje globalne privrede. Očekuje se da će ekonomska aktivnost na tržištima u nastajanju i u zemljama u razvoju Evrope i Centralne Azije (ECA) ostvariti rast po stopi od 5,5 odsto u 2021, što je više od prvobitnih projekcija, zahvaljujući neočekivano snažnom oporavku eksterne tražnje i jačanju domaće tražnje usled imunizacije i uvođenja podsticajnih mera. Međutim, ovaj podstrek izvozu možda već gubi zamah zbog daljeg širenja zaraznijih sojeva kovida-19, kako na globalnom nivou tako i u ovom delu sveta, što je već usporilo oporavak domaće tražnje u čitavoj regiji. U globalnom kontekstu, ovaj izveštaj sumira najnovija kretanja i predstavlja očekivane perspektive za region. Izveštaj se fokusira na konkurentnost, koja je ključ snažnog oporavka nakon pandemije, ali i održivog, dugoročnog ekonomskog rasta.

Očekuje se da će tempo rasta u 2022. iznositi 3,4 odsto, uz dalju stabilizaciju eksterne tražnje, cena roba i globalnog rasta kao i ukidanja makroekonomskih podsticaja. Izgledi su i dalje izuzetno neizvesni, uzevši u obzir nastavak pandemije, ali i neravnomeran pristup vakcinama i oklevanje delova stanovništva da prihvate imunizaciju. Ekonomski oporavak regiona prati značajno ubrzanje inflacije i osetljivost na finansijske šokove, koji bi mogli da budu izazvani iznenadnim pogoršanjem uslova eksternog finansiranja ili značajnim rastom političke neizvesnosti i geopolitičkih tenzija.

Iako se globalna ekonomska aktivnost oporavlja, i mada se u 2021. očekuje ekonomski rast u zemljama ECA, borba protiv kovida-19 i dalje predstavlja izazov za region. Na samom početku pandemije, brzo širenje zaraze i ograničenja kretanja i restriktivne mere uvedene radi suzbijanja virusa doveli su do iznenadnih šokova na strani ponude i tražnje koji su doveli do pada ekonomske aktivnosti i produktivnosti.

U Ekonomskom izveštaju za region ECA procenjuje se uticaj kovida-19 na preduzeća u ovom delu sveta, uz poseban osvrt na ulogu konkurencije tokom krize i oporavka. Fokus je stavljen na konkurenciju jer se ona povezuje sa dinamičnošću, pruža podstrek firmama da uvođe inovacije i motiviše efikasnije kompanije da uđu na tržište i rastu, dok istovremeno omogućava manje efikasnim firmama da jednostavnije izađu sa tržišta. Kako zemlje budu počele da se oporavljaju od krize izazvane kovidom-19, biće važno obezbediti konkurentno poslovno okruženje koje podržava preraspodelu resursa od manje produktivnih ka produktivnijim firmama kroz proces „kreativne destrukcije“.

Pandemija kovida-19 dovela je do rasta zabrinutosti o mogućim negativnim posledicama ograničenja konkurencije po ekonomski rast. Manjim firmama može biti teže da usvoje nove tehnologije ili poslovne modele i manje je verovatno da će one primiti državnu podršku, što povećava verovatnoću da će nestati sa tržišta. U tom slučaju, mogu se povećati stepen koncentracije i dominacija velikih kompanija, što bi dalje dodatno moglo da umanjí konkurenciju baš onda kada je najpotrebnija za podsticanje rasta. Pokazatelji zasnovani na percepcijama privrednika i stanju regulatornih okruženja ukazuju na to da većina država regiona ECA može da unapredi svoje institucionalne okvire i sprovođenje zakona

radi snažnijeg konkurentnog okruženja, i to naročito u Centralnoj Aziji i na Južnom Kavkazu.

Prema nalazima analize podataka na nivou preduzeća dobijenih anketama sprovedenim na tržištima u nastajanju i zemljama u razvoju ovog regiona, kovid-19 je ostavio dubok i raznolik uticaj na kompanije. U proseku, u prvom ciklusu istraživanja, koji je sproveden između maja i novembra 2020, firme u ovom regionu navele su smanjenje mesečnog obima prodaje od 24 odsto i pad broja zaposlenih sa punim radnim vremenom od 10 odsto u poređenju sa prethodnom godinom. U drugom ciklusu, realizovanom od novembra 2020. do maja 2021, svaka četvrta firma izrazila je očekivanje da će u narednih šest meseci prestati da bude u stanju da izmiruje tekuće obaveze. Prema nalazima drugog ciklusa ankete, kod manjih i mlađih firmi, kao i kod onih čiji su rukovodioci žene, obim prodaje se do tada još uvek nije oporavio od prvobitnog pada.

Krize mogu biti razorne za mnoge firme, ali često predstavljaju i sreću u nesreći ako „pročiste“ ekonomiju. Nalazi prikazani u ovom izveštaju potkrepljuju tu tvrdnju, jer ukazuju na to da se ekonomska aktivnost u regionu ECA tokom pandemije kovida-19 naizgled preusmerila na produktivnije firme, posebno u zemljama sa konkurentnijim tržištima. Preduzeća čija je produktivnost radne snage bila visoka pre krize doživele su značajno manji pad obima prodaje i broja zaposlenih od onih sa manje produktivnom radnom snagom. Veća je bila i verovatnoća da će se produktivnije kompanije prilagoditi krizi premeštanjem poslovanja na internet i povećanjem obima rada zaposlenih na daljinu. Dugoročnije preusmerenje ekonomske aktivnosti ka produktivnijim firmama zavisice od njihovog budućeg rasta i eventualnog izlaska manje produktivnih preduzeća sa tržišta.

Treba napomenuti da su produktivnije firme preuzele još veći deo resursa u zemljama sa konkurentnijim tržištima i javnim politikama kojima se snažnije štiti konkurencija. Slično tome, u državama sa većom zaposlenošću u javnom sektoru i većim procentom banaka u državnom vlasništvu, manje je bila izražena preraspodela sredstava od manje produktivnih ka produktivnijim firmama, odražavajući vezu između slabije konkurentnosti i dinamičnosti tržišta i izraženije uloge države.

Na kraju, mnoge države u regionu ECA uvele su široke mere podrške kojima su bile u stanju da brzo otklone početne negativne ekonomske posledice krize izazvane kovidom-19 i hitno zaštite firme i radnike od njenih najtežih efekata. Iako se domašaj državnih mera podrške značajno razlikovao u zavisnosti od zemlje, u proseku je polovina preduzeća navela da su dobili neku vrstu državne pomoći radi odgovora na ekonomske efekte krize. Posmatrano u celini, verovatnije je bilo da će manje produktivna preduzeća primiti državnu pomoć, kao i da će veće firme dobiti podršku u vidu odlaganja plaćanja obaveza i poreskih olakšica, dok je utvrđeno da su mere podrške odobravane kompanijama bez obzira na stepen njihove inovativnosti u periodu pre krize.

Pošto se čini da su manje održive firme značajnije iskoristile mere podrške uvedene na početku krize izazvane kovidom-19, bez obzira na svoju inovativnost pre izbivanja pandemije, ti podsticaji mogu imati dugotrajne negativne posledice po konkurentnost i rast. Kako ekonomije budu ulazile u fazu ekonomskog oporavka, biće značajno da kreatori politika u svim zemljama postepeno ukidaju široke mere podrške čim se za to steknu uslovi i usredsrede se na stvaranje konkurentnog poslovnog okruženja, koje je ključno za snažan oporavak, jačanje otpornosti na buduće krize i za održiv, dugoročni privredni rast.
